

Študijná príručka: Korene stredoveku a sťahovanie národov

Táto príručka je navrhnutá na preskúmanie a upevnenie vedomostí o období na prelome staroveku a stredoveku, so zameraním na život kmeňov za hranicami Rímskej ríše a na veľké presuny obyvateľstva známe ako sťahovanie národov.

Kvíz: Overenie vedomostí

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu dvoch až troch viet, pričom vychádzajte výlučne z poskytnutého textu.

1. Ako historici definujú a časovo ohraničujú obdobie stredoveku?
2. Opíšte prírodné podmienky a prostredie, v ktorom žili ľudia za hranicami Rímskej ríše.
3. Akým spôsobom bola organizovaná spoločnosť Germánov, Slovanov a nomádov a čo bolo základom ich spoločenstiev?
4. Charakterizujte spôsob bývania a poľnohospodárske metódy germánskych kmeňov.
5. Čím sa živili slovanské kmene a aký problém im spôsoboval ich spôsob obrábania pôdy?
6. Aký bol hlavný zdroj obživy nomádskych kmeňov a prečo sa neustále presúvali z miesta na miesto?
7. Čo bol Limes Romanus a aký bol jeho hlavný účel?
8. Aké boli hlavné príčiny, ktoré viedli kmene k opusteniu pôvodných sídiel počas sťahovania národov?
9. Aké dôsledky malo prichádzanie nových kmeňov na územia bývalej Západorímskej ríše pre mestá a pôvodné obyvateľstvo?
10. Ako opisuje byzantský spisovateľ Prokopios vonkajší vzhlad a spôsob života Slovanov?

Kľúč správnych odpovedí

1. Historici definujú stredovek ako „stredné obdobie“ medzi starovekou a novovekou (modernou) dobou. Časovo ho ohraničujú tisícročím medzi zánikom Západorímskej ríše v roku 476 a objavením Ameriky v roku 1492.
2. Za hranicami Ríma pokrývali veľkú časť Európy hlboké nepriechodné lesy a močiare, pričom úrodnej pôdy bolo málo. Život v takýchto drsných podmienkach bol oveľa ťažší ako na území Rímskej ríše.
3. Tieto kmene sa združovali podľa príbuzenských zväzkov a vytvárali rodové spoločenstvá, nazývané kmene. Tieto klany, zahŕňajúce aj niekoľko tisíc príbuzných, im pomáhali prežiť v náročných podmienkach.
4. Germáni si stavali jednoduché obydlia na lesných čistiniach, pričom strechy pokrývali slamou alebo trstím. Hoci pestovali plodiny, nevedeli, čo robiť s vyčerpanou pôdou, a preto sa museli často sťahovať.
5. Slovania sa živili roľníctvom, lovom, včelárstvom a rybolovom. Dokázali však obrobiť len najvrchnejšiu časť pôdy, ktorá sa rýchlo vyčerpávala, čo ich nútilo k častému sťahovaniu.
6. Nomádske kmene neobrábali pôdu a živili sa chovom koní, ktoré im slúžili na prepravu aj ako potrava. Neustále sa presúvali, aby našli nové pastviny pre svoje stáda, alebo útočili na iné oblasti, keď nepriaznivé počasie zničilo pastviny.
7. Limes Romanus bola opevnená hranica, ktorú Rimania vybudovali pozdĺž tokov Dunaja a Rýna. Tvorili ju vojenské tábory, pozorovateľne a strážne veže a jej účelom bola ochrana pred nájazdmi germánskych kmeňov.
8. Príčiny sťahovania boli rôzne: zhoršené podnebie, nárast počtu ľudí v kmeni, ktorý si nevedel zabezpečiť obživu, bojovnosť niektorých kmeňov alebo útek pred inými dobyvateľmi.

9. Príchod nových kmeňov často znamenal vyhnanie pôvodného obyvateľstva do hôr a ničenie antických vymožeností, ako sú cesty, vodovody či budovy. Mestá spustli alebo sa výrazne zmenšili a na obrovských územiach zavládol chaos.

10. Prokopios opisuje Slovanov ako mimoriadne vysokých ľudí s mocnou postavou a gaštanovými vlasmi. Podľa neho žili zanedbane, v tvrdých podmienkach v chudobných, ďaleko od seba roztrúsených chyžiach.

Otázky na esej

Zamyslite sa a sformulujte odpovede na nasledujúce otázky. Nevyžaduje sa písomná odpoveď, slúžia na hlbšie premýšľanie o téme.

1. Porovnajzte spôsob života, hospodárstvo a spoločenskú organizáciu germánskych, slovanských a nomádskych kmeňov na základe informácií a obrazového materiálu v texte. V čom boli ich životy podobné a v čom sa zásadne líšili?
2. Analyzujte pohľad Rimanov na tzv. „barbarské kmene“ na základe úryvkov od historikov Tacita, Prokopia a Ammiana Marcellina. Aké predsudky a hodnotenia sa v ich opisoch objavujú a prečo vnímali tieto kmene ako menejcenné?
3. Vysvetlite pojem „sťahovanie národov“ ako kľúčový proces, ktorý formoval začiatok stredoveku. Na základe textu a mapy opíšte jeho hlavné príčiny a najdôležitejšie dôsledky pre európsky kontinent.
4. Diskutujte o tom, prečo sa prvé storočia stredoveku označujú ako obdobie „chaosu“. Aké konkrétne zmeny v spoločnosti, politike a každodennom živote viedli k zániku antického životného štýlu?
5. S pomocou mapy a textu detailne popíšte proces usídľovania Slovanov v Európe. Zamerajte sa na smery ich migrácie, oblasti, ktoré osídlili, a ich príchod na územie dnešného Slovenska.

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Barbari	Pomenovanie, ktoré Rimania používali pre kmene žijúce za hranicami ich ríše. Považovali ich za nevypelých, pretože neovládali latinčinu a mali odlišnú kultúru.
Chaos	Stav neistoty a neporiadku, ktorý zavládol v Európe po páde Západorímskej ríše a počas sťahovania národov, keď vznikali a zanikali nové štátne útvary.
Kmeň	Rodové spoločenstvo ľudí združených na základe príbuzenských väzkov, ktoré im pomáhalo prežiť v drsných podmienkach.
Limes Romanus	Opevnená hranica Rímskej ríše pozdĺž riek Rýn a Dunaj, tvorená vojenskými tábormi a strážnymi vežami na obranu proti nájazdom.

Nomád	Príslušník kmeňa, ktorý žil kočovným spôsobom života, neustále sa presúval za pastvinami pre svoje stáda a neobrábal pôdu.
Rodové spoločenstvo	Skupina ľudí, ktorí spoločne žili na základe pokrvnej príbuznosti; teda skupina viacerých rodín.
Sťahovanie národov	Obdobie medzi 4. a 8. storočím, charakteristické rozsiahlymi presunmi kmeňov po Európe a Ázii, ktoré si hľadali nové sídla.
Stredovek	Časové obdobie medzi starovekom a novovekom, ktoré sa datuje od pádu Západorímskej ríše (476) po objavenie Ameriky (1492).